

передумови усвідомленості та самостійності виконання трудових завдань; професійного орієнтування та формування професійно важливих якостей та життєвих орієнтацій для забезпечення успішності соціально-трудової адаптації цих дітей.

Література

1. Мерсіянова Г.М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник / Галина Миколаївна Мерсіянова. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 80 с.
2. Мирский С.Л. Методика профессионально-трудового обучения во вспомогательной школе: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1980. – 183с.
3. Чеботарьова О.В. Особливості соціалізації школярів із порушеннями розумового розвитку засобами професійно-трудового навчання // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Вип. 17. – Київ, 2015. – С.265-268.

УДК 376-056.34.015.3:159.942]-053.6

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ З ЛЕГКОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Шипелік Т.В.,

аспірантка лабораторії олігофренопедагогіки

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ

tanja575@ukr.net

Смисложиттєва регуляція являється вищою управляючою структурою психіки, завдяки котрій стає можливим розвиток людини як Homo sapiens. Завдяки смисложиттєвій регуляції до підліткового етапу розвитку формуються найважливіші психологічні новоутворення до яких відносяться: почуття дорослості, розвиток самосвідомості, потреба в самоствердженні і самоудосконаленні, самовизначення, формування ідеалу особистості в

розвитку яких дуже важлива роль відводиться також емоційній складовій інтелекту.

Останнім часом зарубіжні вчені (D. Goleman, R. Roberts, R. Sternberg) й дослідники на пострадянському просторі (І.М. Андрєєва, Т.П. Березовська, О.І. Власова та ін.) повноцінний особистісний розвиток пов'язують з гармонійним співвідношенням когнітивних та емоційних процесів и все більше уваги приділяють вивченню емоційної сфери.

Американський психолог, дослідник природи емоційного інтелекту Д.Гоулмен, у своїй книзі «Емоційний інтелект» надає експериментальні дані про благотворний вплив позитивних емоцій на становлення особистості у дітей з особливими потребами. Доведено, що своєчасний розвиток емоційної сфери сприяє витривалості до фрустрації, підвищенню мотивації до навчання, покращенню поведінки у навчальному середовищі, формуванню навичок спілкування, появи навичок та вмінь, властивих їх одноліткам, розвитку емпатії, самоконтролю [Гоулмен, с. 466]. Ці якості сприяють саморозвитку особистості, її суб'єктивному благополуччю й успішності.

В нашому дослідженні, яке присвячене вивченню психологічних умов розвитку особистості підлітків з легкою розумовою відсталістю, проводилась діагностика емоційного інтелекту за допомогою методики Н.Холла, котра виявляє рівень розвитку наступних складових: «емоційна обізнаність», «емоційне управління собою», «самотивація», «емпатія», «управління емоціями інших» і загальний показник «інтегральний емоційний інтелект».

При аналізі даних застосовувалися методи математичної статистики: кореляційний аналіз Пірсона, кутовий розподіл Фішера.

У дослідженні прийняли участь 150 підлітків з легкою розумовою відсталістю у віці 14-15 років (діагнозом F.70). Обстеження проводилося на базі київської міської клінічної психоневрологічної лікарні №1 ім. акад. І.П. Павлова. Контрольну групу склали 104 підлітки, школярі середньоосвітніх шкіл Подільського району м. Києва.

Провідною методикою нашого дослідження вибрана методика О.І. Моткова «Базові прагнення», яка дозволила вивчити гармонійність психологічної організації особистості. На основі отриманого показника «гармонійність ядра особистості» в основній і контрольній вибірках були виділені «високогармонійні», «середньогармонійні» і низькогармонійні підлітки. Високому рівню саморозвитку особистості («високогармонійні» підлітки) відповідає смисложиттєвий рівень регуляції і суб'єктна форма прояву активності. 124 підлітка з легкою розумовою відсталістю (82,7%) віднесені до низькогармонійних і 26 чоловік (17,3%) до середньогармонійних. Низький рівень гармонійності у більшій частині основної групи свідчить, що особистісний розвиток у підлітків з легкою розумовою відсталістю здійснюється стихійно і неусвідомлено. В контрольній групі згідно з рівнем показника «гармонійність ядра особистості», 91 підліток (87,5%) відноситься до «середньогармонійної» групи, 11 підлітків (10,6%) - до «високогармонійної» і 2 підлітки (1,92%) - до «низькогармонійної» групи.

Результати дослідження емоційної сфери показали, що високий рівень інтегрального емоційного інтелекту виявлений всього лише у 4 підлітків контрольної групи (4,4%) і не виявлений у підлітків з легкою розумовою відсталістю. Всі підлітки з легкою розумовою відсталістю продемонстрували низький рівень інтегрального емоційного інтелекту.

Емпатія відноситься до вищих емоційних характеристик людини, оскільки емпатія пов'язана з рівнем реагування, який характеризує духовність людини. Як показують результати проведеного дослідження переважна більшість підлітків з легкою розумовою відсталістю (57,3%) виявляють низький рівень емпатії. Серед них не виявлено підлітків з високим рівнем емпатії, що свідчить про порушення не лише особистісного, а також й психічного функціонування. За даними В.А.Жмурова у розумово відсталих дітей значно звужений діапазон емоційних станів [Жмуров, с. 1159].

У більшості підлітків контрольної групи (70,2%) діагностується середній рівень емпатії. За допомогою кореляційного аналізу встановлена пряма кореляційна залежність між показниками «емпатії» і гармонійність реалізації базових прагнень.

Самомотивація сприяє ефективності діяльності. Як показують результати дослідження, у 99,3% підлітків з легкою розумовою відсталістю виявлений низький рівень самомотивації, що значно більше, ніж у контрольній групі ($p < 0,01$).

За шкалою «емоційна обізнаність» у більшості підлітків з легкою розумовою відсталістю (86,7%) також виявлений низький рівень даного показника, що свідчить про слабке диференціювання емоцій в порівнянні з контрольною групою ($p < 0,01$).

По шкалах «емоційне управління собою» і «управління емоціями інших» як основна, так і контрольна група показали низькі результати.

При використанні коефіцієнту кореляції Пірсона виявлено, що інтегральний емоційний інтелект має прямі зв'язки з показником життєстійкості Мадді: ($p \leq 0,01$; $r=0,462$) в основній групі і ($p \leq 0,01$; $r=0,375$) в контрольній; а також з показником адаптація тесту СПА: ($p \leq 0,01$; $r=0,389$) в основній групі і ($p \leq 0,01$; $r=0,439$) в контрольній;

Для вивчення адаптації підлітків з легкою розумовою відсталістю були застосовані методики «Життєстійкості» Мадді, а також тест соціально-психологічної адаптованості (СПА) в модифікації О.К.Осницького.

Розвитку адаптаційних здібностей людини сприяє така особова якість, як «життєстійкість». С.Мадді «життєстійкість» розглядає як подолання життєвих труднощів в джерело розвитку. За даним показником отримані наступні результати. Всі підлітки з легким ступенем розумової відсталості (100%) мають низький рівень показника «життєстійкість». У контрольній групі 20 підлітків (19,2%) демонструють високий рівень цього показника і 84 підлітки (80,8%) середній рівень.

За результатами дослідження за тестом СПА за шкалою «адаптованість» в групі підлітків з легкою розумовою відсталістю у 52 респондентів (34,7%) виявлений низький показник адаптованості до соціального середовища. У групі підлітків з легкою розумовою відсталістю не виявлено підлітків з високим рівнем даного показника. В контрольній групі немає підлітків з низьким показником.

Висновки

1. Більшості підлітків з легкою розумовою відсталістю властивий низький рівень гармонійності.
2. Для низького рівня гармонійності характерний низький рівень інтегрального емоційного інтелекту: слабкий рівень емпатії і самомотивації, слабка здатність управління своїми емоційними станами.
3. За допомогою кореляційного аналізу встановлена пряма залежність між показниками «інтегрального емоційного інтелекту» і «життєстійкістю». Слабкий розвиток емоційної сфери сприяє зниженню життєстійкості особистості і її адаптації до соціуму.
4. Розвиток емоційної сфери підлітків за допомогою розробленої програми сприяє гармонізації особистості, підвищенню її адаптаційного потенціалу, підвищенню її життєстійкості.

Література

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии / И.Н. Андреева. – Новополюк: ПГУ, 2011. – 388 с.
2. Березовская, Т.П. Психологические особенности эмоционального интеллекта старшеклассников / Т.П. Березовская // Когнитивная психология: сб. ст.; под ред. А.П. Лобанова, Н.П. Радчиковой. – Минск: БГПУ, 2006. – С. 16 – 20.
3. Власова, О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: моногр. / О.І. Власова. – Київ: Видавничо-поліграф. центр «Київський університет», 2005. – 308 с.

4. Гоулман, Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман. пер. с англ. А.П. Исаевой. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.
5. Жмуров В.А. Клиническая психиатрия. / В.А. Жмуров – Элиста: ЗАОр НПП «Джангар», 2010. – 1272 с.
6. Maddi S.R., Khoshaba D.M. Hardiness and Mental Health // Journal of Personality Assesment. – 1994.- Oct.- Vol. 63. – N2. – P/ 265-274.